

СТАНОВИЩЕ

за

конкурс за професор по социология в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата за нуждите на секция „Общество на знанието: наука, образование и иновации” на Институт за изследване на обществата и знанието при Българска академия на науките

обявен в ДВ, бр. 53/18.06.2013 г.

с единствен кандидат доц. д.с.н. Румяна Иванова Стоилова

Доц. д.с.н. Румяна Стоилова участва в настоящия конкурс за професор по социология с единадесет публикации. Сред тях основен и централен труд е монографията *“Пол и стратификация. Влияние на социалния пол върху стратификацията в България след 1989 г.”*, 2012, Сиела, София, 316 с. Приложени са също шест статии на български език (едната в съавторство), три от които са публикувани в списание *Социологически проблеми* (индексирано списание), а останалите – в социологически сборници. Доц. Стоилова е автор и на три статии на английски език (едната в съавторство), две от които са отпечатани на страниците на високо авторитетното списание *International Journal of Sociology*, vol. 42, no. 3, Fall 2012, New York (реферирано списание). Специално внимание трябва да се обърне на факта, че тя е и съставител и редактор на тематичния блок на този брой, озаглавен *Aspects of Social Stratification in Bulgaria*. Тези научни публикации са нови и не са включвани в конкурсите за „доцент” и „доктор на социологическите науки”, в които кандидатът вече е участвал.

Монографията *“Пол и стратификация. Влияние на социалния пол върху стратификацията в България след 1989 г.”* е с общ обем от 316 страници с включени 296 действително цитирани заглавия в библиографията, от които 79 на български език и 197 на английски и немски език. Няма съмнение, че в нея наистина е „формулирана цялостна теоретична концепция за изследване на значението на социалния пол за стратификацията, която включва микро-, мезо- и макроравнището на обществото”, както е отбелязано в справката за приносите. Динамиката на тези равнища прецизно е анализирана чрез особената корелация между избора на индивидуални действия, който

е вкоренен, и в този смисъл предопределен, от една страна, от институционалната среда, а от друга – от културния контекст. И обратно, приписването на компетентност в зависимост от социалния пол, като ключов елемент на българската култура става възможно в рамките на изменящите се политики на държавата, които на свой ред конструират границите на полето, в които се разгръщат и което не могат да напуснат значимите индивидуални избори. Именно тук трябва да посоча и най-голямото научно достойнство на монографията: въпросната теоретична перспектива последователно, стъпка по стъпка, и то в дълбочина на „социалното”, е превърната в евристичен метод за изследване на системата от връзки между социалния пол (като конструиран: сътворяван и раз-сътворяван) и стратификационните позиции (като изпълнени с трудно преодолими асиметрии). Само по този начин основният извод, че: „индивидуалните решения водят до възпроизвеждане на неравенствата в обществото по пол, които се проявяват чрез заеманите от жените по-ниски статусни позиции по длъжност, по доход и престиж на професията, включително при едно и също ниво на образование с мъжете” е емпирично доказан, и следователно може да бъде приет за социологически валиден. Доц. Румяна Стоилова познава отлично, при това до най-значимите детайли класическите и съвременните стратификационни и феминистки теории, а също и респектиращо широк спектър от социологически и сравнителни изследвания на социалния пол, стратификацията и неравенствата. Но по-важното е, че успява чрез една рефлексивна дистанция, критично да се позиционира спрямо тях и дори да изгради собствен авторски проект – своя социология на пола, – която е значима и приносна не само за българската социология.

Ще конкретизирам тази генерализирана теза чрез проблематизирането на една верига от три понятия – „обвързана рационалност”, „множествена изключеност” и „самоизключване”, – които според мен притежават необходимата евристична мощ, за да представят цялостно „социологическото въображение”, вплътено в изследванията на доц. Румяна Стоилова.

На първо място е понятието „обвързана рационалност”, което прави възможен един постъпателен и нисходящ преход от теоретична нагласа до емпирична „реалност”, а също и обратното аналитично движение. Разбира се, че условието за възможност е рационалното действие, но за разлика от класическите образци, тук социалните обстоятелства са включени като конститутивен елемент, т.е. „деецът ги взема предвид” и избира релевантното действие спрямо особеностите на съответното поле от очаквания. Оттук и социологическото обяснение: индивидуалните избори в корелация

със социалния пол могат да бъдат разбрани единствено в и чрез конкретния институционален, структурен и културен контекст на трансформиращото се българско общество след 1989 г.

На второ място е понятието „множествена изключеност“ или „множественост на неравенствата“, което ситуира дееца или групата по отношение на една поредица от социални признаци, които взаимно се акумулират и усилват, за да придобият съвкупен маргинализиращ ефект. Натрупването на депривации, което има за резултат различна степен на стесняване на полето за възможно рационално действие се реализира основно по две линии: от една страна, в особената комбинация между пол, образование и възраст, а от друга – в изключващата ситуация по пол, образование и етнос. Оттук и социологическият извод: възможностите за индивидуален избор силно намаляват, а значимите социални различия максимално нарастват, при наслагването на повече от една депривираща характеристика, добавена към женския пол, а именно: ниско образование, нарастване на възрастта и принадлежност към дезинтегриран етнос.

На трето място е понятието „самоизключване“, което в познавателните граници на избраната методологическа стратегия (индивидуалният подход към неравенствата) и концептуализираната теоретична рамка (условията за възможност на рационалното действие) показва как упражняването на социалния пол само по себе си конструира и възпроизвежда социални неравенства. Или с думите на доц. Румяна Стоилова, цитирам, „показва как жените при еднакво образование с мъжете правят избори на пазара на труда в полза на по-ниско платени професии и изпълнителски функции в организацията, по-скоро в професии в публичния сектор, отколкото в частния“. Важният социологически въпрос е: защо съществува подобно различно самонасочване на професионалния път, водещо до „съзнателно“ самоизключване на жените, което вместо да заличава или унищожава формите на дискриминация, ги запазва и следователно – прави социално приемливи. Нима самите жени чрез своите практически осъществени рационални избори представляват един неотменим елемент от процеса на собствената им сегрегация?

По този начин теоретико-емпиричният кръг логически е затворен. От „обвързаната рационалност“, която визира не само очакванията, но и системата от принуди в съответния институционален, структурен или културен контекст; през „множествената изключеност“, като натрупване на взаимно усилващи се депривации, водещи до стесняване на полето за рационално действие; до различните форми на самостоятелно или групово „самоизключване“, чрез които се поддържат социалните

неравенства; цяла една поредица от „методи за господство”, както би казал Макс Вебер, правят възможно действителното подчиняване на социалния пол.

В заключение искам категорично да заявя: без никакво колебание, въз основа на дълбоко вътрешно убеждение, гласувам „ЗА”: доц. д.с.н. Румяна Стоилова да бъде избрана на академичната длъжност „професор” по социология, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата в Института за изследване на общества и знанието при Българска академия на науките.

София,

14 октомври 2013 г.

С уважение:

Доц. д-р Мартин Канушев,

Департамент „Философия и социология”,

Нов български университет